

Lublin 19 lipca 2021

Dr hab. Alina Rynio
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
w Lublinie

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr Jerzego Ławickiego pt: "Między tradycją a nowoczesnością. Koncepcje wychowania społecznego w ujęciu kardynała Stefana Wyszyńskiego", Warszawa 2021, s. 237, napisanej pod kierunkiem prof. ucz. dr hab. Anny Fidelus, na Wydziale Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Uwagi wstępne:

Recenzowana dysertacja doktorska, przyjęta przeze mnie na prośbę Dyrektora Instytutu Pedagogiki UKSW, Ks. Prof. Dr hab. Jarosława Michalskiego, zawiera 237 stron merytorycznego tekstu wraz z rozbudowanym wstępem i zakończeniem, a także bibliografią obejmującą 12 stron. Praca podzielona jest na trzy rozdziały zawierające po trzy podrozdziały każdy. W pierwszym rozdziale zasadnie przedstawiono rozwój poglądów społeczno-pedagogicznych kardynała Stefana Wyszyńskiego, w drugim wychowanie społeczne człowieka stanowiące przedmiot jego nauczania, w trzecim zaś zajęto się formacją społeczną wychowawców w aspekcie formacji rodziców, nauczycieli i duchowieństwa. Całość dysertacji wieńczy syntetyzujące zakończenie, w którym zebrano i zaprezentowano wyniki dokonanych analiz. Zastosowany układ treści świadczy raczej o dobrej znajomości twórczości Stefana Wyszyńskiego i umiejętności analitycznego i logicznego jej uporządkowania w kontekście podjętego tematu. Analizując wykorzystaną bibliografię można zauważyć, że Autor recenzowanej dysertacji reprezentuje dobry poziom odczytania w zakresie literatury źródłowej, teologicznej i pedagogicznej.

HR

Ocena merytoryczna

Recenzowana rozprawa ma charakter interdyscyplinarny, uwzględniający pedagogiczne, społeczne (w tym socjologiczne), prawne i teologiczne spojrzenie na analizowane zagadnienie. Autor dysertacji dowodzi iż w prymasowskim wychowaniu społecznym rozumianym jako proces, istotne jest odkrywanie siebie i otaczającej nas rzeczywistości społecznej. Jednocześnie pokazuje też, że celem tego procesu jest odkrywanie prawdy dotyczącej tajemnicy ludzkiego istnienia widzianego w wymiarze transcendentnym. Lektura materiałów źródłowych adekwatnie wybranych z bogatej spuścizny Stefana Wyszyńskiego, pokłosiem której jest recenzowana dysertacja wydaje się być zasadna, nowatorska a zarazem ubogająca dla rozumienia rzeczywistości wychowania społecznego zmierzającego do odkrywania całej prawdy ludzkiego istnienia. Analiza biograficznych i społeczno- pedagogicznych aspektów nauczania kardynała Stefana Wyszyńskiego w aspekcie jego formacji społeczno- pedagogicznej, zaangażowania pedagogiczno-pastoralnego i krystalizacji myśli społeczno-politycznej pozwoliła Autowi recenzowanej dysertacji odczytać ciągle mało znaną myśl pastoralno- pedagogiczną i wychowanie społeczne jako wychowanie patriotyczne, wychowanie do budowania społeczności rodzinnej i wychowanie do odpowiedzialności społecznej i eklesjalnej. Przywołane trzy kategorie konstytutywne dla społecznego nauczania Sługi Bożego kardynała Stefana Wyszyńskiego pozwoliły w sposób przekonujący a zarazem w miarę wyczerpujący, jakkolwiek nie do końca, uchwycić istotę wychowania społecznego.

Zasadnicze pytanie postawione w rozprawie dotyczyło wkładu kardynała Stefana Wyszyńskiego w rozwój katolickiej myśli pedagogicznej w obrębie wychowania społecznego i jego oryginalności. W tym miejscu trzeba zauważyć iż jakkolwiek nie zostało ono należycie wyartykułowane we wstępie w formie pytania, to w dalszych częściach dysertacji uzyskało zasadną odpowiedź na badany problem. Stało się to możliwe za sprawą adekwatnego doboru materiałów źródłowych i szukania odpowiedzi w oparciu o źródła poglądów Księdza Prymasa w dziedzinie wychowania społecznego, o ich ewolucję i ostateczny kształt. Ponadto zamierzeniem Autora recenzowanej dysertacji było aby prowadzone analizy w przesłaniu S. Wyszyńskiego pozwoliły „wskazać na te elementy pedagogiki społecznej, które pomimo zmiany sytuacji społeczno-politycznej w Polsce na przełomie XX i XXI w. nadal pozostają cenne i aktualne” (Wstęp s. 5).

AK

Jest zrozumiałe, że dla tak określonego celu przyjęto model badawczy oparty na rekonstrukcji pozytywnej. W toku prowadzonych badań Autor z powodzeniem wykorzystał zarówno metodę biograficzną (słusznie wspartą metodą historyczną i krytyczną analizą źródeł), fenomenologiczną, hermeneutyczną jak i dialektyczną. Szukając istniejących powiązań pomiędzy biografią a działalnością duszpasterską i pedagogiczną uzasadnione okazało się przeanalizowanie prymasowskiej drogi życia, działalności naukowej oraz posługi pasterskiej, podobnie jak zasadne było wyakcentowanie jego zmagania z rzeczywistością społeczno-polityczną i kulturalną czasów panowania komunizmu w Polsce. Z kolei zastosowana metoda hermeneutyczna ze względu na swój zasadniczy postulat „powrotu do rzeczy” pozwoliła Autorowi dysertacji odkryć sens i znaczenie poszczególnych zjawisk mieszczących się w przyjętej do analizy rzeczywistości pedagogicznej. Istotna w analizach okazała się też metoda hermeneutyczna. Pozwoliła ona Autorowi na krytyczne badanie źródeł, na ich dogłębne objaśnianie i wewnętrzną interpretację. Metoda ta pozwoliła też na krytyczną analizę działalności wychowawczej w kontekście historycznym. Zasadnym też było wykorzystanie metody dialektycznej wyjaśniającej wpływ życia społecznego oraz jego dynamizmu na procesy edukacyjne. Dzięki zastosowaniu tej metody możliwym okazał się ten rodzaj refleksji, który – jak pisze Autor dysertacji „obejmuje jedność przeciwieństw (teza-antyteza) prowadzącą do pełnej syntezy” (s. 6). Za w pełni uzasadniony należy też uznać zabieg odwołania się do konieczności dopełnienia wyżej opisanych metod z narzędziami stosowanymi na gruncie teologii z uwzględnieniem specyficznych dla niej źródeł.

Uwagi krytyczne i ocena finalna

Każda interpretacja cudzych poglądów niesie ze sobą pewien niedosyt i możliwość popełnienia mniej lub bardziej ewidentnych błędów. Różna może być ich jakość i geneza. Wielu z nich można by uniknąć interpretując dogłębnie źródła danego myśliciela i korzystając z fachowych i w tym wypadku licznych opracowań z zakresu literatury przedmiotowej nie koniecznie znanej Autorowi. Zadając sobie trud dokładnego przeczytania liczącej łącznie z bibliografią 237 stron rozprawy stwierdzam, że nie jest ona wolna od braków merytorycznych ujawniających się w warstwie interpretacyjnej czy zamieszczonej bibliografii. Nie zamierzam opisywać wszystkich mankamentów recenzowanej rozprawy. Zwrócę uwagę jedynie na najważniejsze. Jednym z zarzutów jest słaba znajomość literatury przedmiotowej z

zakresu pedagogiki społecznej i niekompletność wykorzystanych opracowań. Interesuje mnie dlaczego Autor interpretując kluczowe kwestie konstytuujące wychowanie społeczne nie sięgnął po reprezentatywne publikacje z zakresu pedagogiki społecznej (np. Aleksandra Kamińskiego, Heleny Radlińskiej, Jana W. Dawida, Ryszarda Wroczyńskiego czy Anieli Szycówny)? a omawiając genezę głoszonych przez Prymasa poglądów społecznych i pedagogicznych nie uwzględnił należycie wszystkich źródeł, z których ks. Kardynał S. Wyszyński czerpał? Jest mowa o św. Tomasz z Aqwinu, papieżu Piusie XI, Janie Pawle II, Matce Róży Czackiej, Henryku Sienkiewiczu a co ze św. Augustynem, o. Jackiem Woronieckim, J. Maritainem, ks. Józefem Kentenichem, bł. Edmundem Bojanowskim, Janem Bosko, Janem de la Sal, Bronisławem Markiewiczem, św. Stanisławem Kostką, o. Maksymilianem Marią Kolbe, Matką Darowską, Piusem XII, Janem 23, Pawłem VI i współczesnymi mu wybitnymi duszpasterzami - nie mówią o licznej plejadzie znakomitych myślicieli, społeczników i literatów czy polskich błogosławionych i świętych? Inna uwaga krytyczna dotyczy braku należytego wyakcentowania potrzeby uspołecznienia samego siebie, podjęcia odpowiedzialności nie tylko za naród ale i za dziedzictwo kulturowe narodu czy należytego ukazania kulturotwórczej funkcji wychowania społecznego. Ksiądz Kardynał Wyszyński uważał, że wychowanie należy zacząć od uspołecznienia samego siebie, czyli od ukierunkowania swoich uczuć, myśli, pragnień, pasji, powołania, pracy i zawodu w stronę społeczeństwa.

Z pewnością brak ten rekompensuje, w pewien sposób, ukazanie specyfiki charyzmatu pedagogicznego samego ks. Kardynała Stefana Wyszyńskiego i to jakiego człowieka w wymiarze społecznym chciał wychować jak również ukazanie wartości jego świadectwa i doświadczenia nie mówią o tradycji, prawdzie, dobru i pięknie. Recenzowana rozprawa bardzo dobrze przybliży pasterską i nauczycielską działalność prymasa S. Wyszyńskiego wpisującą się w rozumienie wychowania społecznego. Autor dysertacji nie tylko wydobywa istotne elementy konstytuujące program tegoż wychowania i prymasowski wkład w rozwój katolickiej pedagogiki społecznej ale umiejętnie i wnikliwie prezentuje środki (narzędzia) służące realizacji tegoż programu. Środkami tymi – jak zauważa Autor dysertacji - były listy, materiały duszpasterskie opracowane na podstawie wskazań Prymasa Polski, celebrowanie wielkich zgromadzeń liturgicznych, którym osobiście przewodniczył wygłaszając w ich trakcie przemówienia stanowiące lekcje myślenia ewangelicznego w duchu Ewangelii.

Novum recenzowanej rozprawy zdaje się tkwić między innymi w tym, że ukazuje ona kształtowanie się poglądów społeczno-pedagogicznych Prymasa Polski zarówno w okresie jego młodości i czasu studiów specjalistycznych podjętych przez Wyszyńskiego na KUL-u jak i działalności społeczno-pedagogicznej w latach trzydziestych we Włocławku. Autor recenzowanej dysertacji uwzględnił też czas jego posługi biskupiej oraz pierwsze lata prymasostwa. Jako datę graniczną zasadnie przyjął rok 1956, kiedy to Ksiądz Prymas przygotował Jasnogórskie Śluby Narodu, a po powrocie z więzienia rozpoczął duszpasterski program Wielkiej Nowenny.

Biorąc pod uwagę sam temat uwzględniający trzy główne filary wychowania społecznego ujęte w formie wychowania patriotycznego i promowania tradycji narodowych, wychowania do życia w rodzinie, która obok narodu była dla Prymasa kluczową wspólnotą, w której rozstrzygał się kształt życia społecznego jak również wychowania do odpowiedzialności za życie w społeczności małej i wielkiej Ojczyzny i Kościoła jak również formację społeczną wychowujących - uważam, że dysertacja ta powinna być opublikowana drukiem. Do tego jednak niezbędna jest ponowa adiustacja całego tekstu ze względu na występujące w nim literówki i błędy językowe.

Ostateczna konkluzja

Zmierzając do podsumowania poczynionych uwag i ocen wyrażam jednoznaczne przekonanie, że podjęta w dysertacji problematyka jest ważna i potrzebna z wielu powodów. Stanowi nie tylko pewnego rodzaju kompendium wiedzy o wychowaniu społecznym Kardynała Stefana Wyszyńskiego, lecz przede wszystkim ujawnia prawidłowości pedagogiczne związane z analizowanym fenomenem personalistycznego a zarazem integralnego wychowania człowieka. Czyni to podjętą problematykę szczególnie interesującą wśród pedagogów chrześcijańskich i wszystkich ludzi żyjących w kulturze katolickiej. W kontekście wykonania ogromnej i niełatwej pracy polegającej na odczytaniu pedagogicznych aspektów nauczania Prymasa Tysiąclecia, a także opracowania dotyczącego jego twórczości i działalności jako nieprzeciętnego nauczyciela i wychowawcy narodu, recenzowana rozprawa zasługuje na podziw i uznanie.

Ponadto z punktu widzenia dalszych eksploracji badawczych - praca ks. Jerzego Ławickiego z jednej strony stanowić może przyczynek do szerszej dyskusji w gronie pedagogów społecznych i teoretyków wychowania na temat pełnego i integralnego wychowania osoby, z drugiej zaś stanowić może - szczególnie dla młodych pedagogów

i społeczników, jakże często pozbawionych kultury pedagogicznej - cenne źródło wiedzy i znaczącej inspiracji. Dysertacja odsłania nowe i interesujące poznawczo obszary badań związane z relacją jaka zachodzi pomiędzy nauczaniem społecznym Prymasa Tysiąclecia i jego pedagogią. Pod względem wymogów metodologicznych oceniana dysertacja jest oryginalnym przedsięwzięciem naukowym. Warto również podkreślić, że Autor w swoich analizach operuje w miarę zrozumiałym i zwięzłym językiem, a jego wywody od strony merytorycznej są zasadne i przekonujące pedagogicznie. Moja ocena, do której przystąpiłam nie tylko z obowiązku recenzenta, lecz również z wielką sympatią do osoby i dzieła błogosławionego już wkrótce kardynała Stefana Wyszyńskiego, którego życie i działalność pedagogiczna stanowiły i dalej stanowią przedmiot moich licznych badań i analiz - jest ze wszech miar pozytywna.

Całość recenzowanej dysertacji cechuje konsekwencja realizacji zamysłu badawczego i logika w jego realizacji. Moim zdaniem przedstawiona do oceny dysertacja doktorska ks. mgr Jerzego Ławickiego spełnia warunki, jakie stawia w art. 13 ustawa z dnia 14 marca 2003 r. z póź. zm.(Dz. U. z 2014 r. poz.1852) o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki wobec osób ubiegających się o stopień naukowy doktora. Swoją rozprawą Autor wzbogaca znacząco naszą wiedzę z zakresu pedagogiki społecznej jak również wychowawczego znaczenia wyjątkowej biografii człowieka nieprzeciętnego jakim niewątpliwie był kardynał Stefan Wyszyński. Potwierdza też potrzebę społecznej pamięci osoby i dzieła człowieka – „Ojca i Pasterza”- jakiego Opatrzność dała naszemu narodowi na trudne czasy.

W mojej ocenie ks. mgr Jerzy Ławicki jawi się jako osoba odpowiednio przygotowana do samodzielnej pracy naukowej i dydaktycznej, dlatego popieram wniosek o dopuszczenie Go do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Anna Rywik